

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ФОРМИ ВІРИ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 07-231 групи
Спеціальності 053 Психологія
Освітньо-професійної програми «Психологія»

Юлія СВИРИДОВА

Керівник: к. психол. н., доцент

Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

Рецензент: к. психол. н., доцентка кафедри
педагогіки та психології дошкільної та
початкової освіти

Оксана ЛОСЬ

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІРИ ЯК ЧИННИКА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	
1.1. Розуміння психології віри у наукових дослідженнях.....	6
1.2. Форми віри	10
1.3. Особливості психологічної ресурсності особистості.....	18
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМ ВІРИ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ У ЛЮДЕЙ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ТРИВАЛОМУ СТРЕСІ	
2.1. Організація дослідження та обґрунтування методів дослідження.....	24
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	29
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38
ДОДАТКИ	
Додаток А. «Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету».....	42
Додаток Б. «Тест дослідження форм віри».....	43

ВСТУП

Актуальність дослідження проблеми полягає в потребі людей знаходити підтримку в стресових ситуаціях. Нестабільність сучасного світу, поява екологічних, інформаційних та військових катастроф, призводить до проблеми визначеності сучасної особистості. Спричиняють зниження рівня стресостійкості до переживання різних життєвих ситуацій, підвищуючи рівень тривожності, почуття небезпеки, що провокує бажання знаходити джерело підтримки.

В таких випадках діючим чинником на рівень психологічної ресурсності являється віра. Кросбі Д. вивчаючи цю тему писав, що віра дає внутрішню впевненість, силу і бажання жити незважаючи на сумніви, відчуття небезпеки, розчарування і травматичних подій. Віра зароджує в людини внутрішнє сприйняття досяжності майбутнього, що мотивує на реалізацію запланованого, що підтверджує важливість цього феномену в психологічній ресурсності.

Така ситуація потребує актуалізації дослідження віри як духовно-психологічного феномену, що являється важливим фактором розвитку і формування особистості. Дослідження феномену віри, різновиди її форм і типів можуть допомогти знайти надійні засоби діагностики її дезадаптивних варіантів і розробити конкретні корекційно-лікувальні методи.

Водночас раціональні ставлення до типології віри дозволяють розробити методи зміцнення та підсилення дії віри, недостатньо активної та слабоусвідомленої, але продуктивної. Тому актуальною проблемою психології є створення діагностичного інструментарію, що дозволяє здійснювати комплексний пошук продуктивних і непродуктивних форм віри. Проаналізувавши наукову літературу, було виявлено, що вивченням віри займалися багато дослідників, таких як, В.Франкл, У.Джеймс, Е.Еріксон, Е.Фромм, К.Г.Юнг, Р.Д.Грановська, М.В.Савчин, М.Й.Боришевський та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Робота виконана в межах науково-дослідних тем кафедри психології «Особистісні та ситуаційні ресурси особистості в умовах життєвої та суспільної кризи» (державний реєстраційний номер 0119U103458).

Мета дослідження: здійснити емпіричний аналіз форм віри як ресурс особистості під час стресових умов існування.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та провести теоретичний аналіз науково-психологічної літератури з особливостями психологічної ресурсності особистості та форм віри;
2. провести комплексне емпіричне дослідження форм віри та психологічної ресурсності людини;
3. встановити зв'язки між формами віри та адаптивними ресурсами особистості;

Об'єкт дослідження: віра як психологічний феномен.

Предмет дослідження: психологічні особливості прояву віри, як чинника психологічної ресурсності особистості.

Відповідно до мети і завдань дослідження обрано й використано комплекс **методів та методик:** *теоретичні* - аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження приналежності людини до певної віри під час війни; *емпіричні методи:* методика «Тест дослідження форм віри – ТДФВ» (Ю. А.Алексєєвої), опитувальник «Психологічної ресурсності особистості» (О.С.Штепи), «Опитувальник посттравматичних когніцій», опитувальник «Аналіз стилю життя (Бостонський тест на стресостійкість)».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в збагаченні психології фактами та даними, що розкривають особливості формування різних форм віри, що розглядається в контексті регулювання емоційного стану особистості.

Практична значимість дослідження. Результати дослідження

можуть бути використані при організації всіх напрямів діяльності психологів, в розробці та втіленні програм психотерапевтичних робіт.

Апробація та публікація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри психології (протокол від 30.11.2023 №6), висвітлено у збірці матеріалів конференції «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» на тему: «Роль різних форм віри у забезпеченні психологічної ресурсності особистості» (квітень 2023р).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІРИ ЯК ЧИННИКА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Розуміння психології віри у наукових дослідженнях

Віра є предметом не тільки психологічних досліджень. Так як її часто ототожнюють з релігійною вірою, саме тому в психології цей феномен досліджується мало. Віра поєднує в собі широкий спектр різноманітних явищ. Вона може виконувати функцію мотиву, установки і спрямування в діяльності людини. Віра супроводжується почуттям впевненості та низкою інших почуттів.

Щоб зрозуміти, що таке віра, необхідно розглянути її психологічну структуру, знати її основні елементи, що допоможе створити загальний погляд на ті процеси, які є характерними для неї. Розглянемо деякі питання формування самого визначення віри, які дозволяють простежити формування розуміння поняття віри[3].

Виділять два основні значення віри. Першим являється поклоніння кому-небудь, другим – стійкість, тоюто впевненість в тому, що людина обирає не орієнтуючись на схвалення іншими і не потребує їх підтримки.

Віра виникає в результаті того що твердження, подія, свідчення, факти тощо, сприймаються людиною як щось істотне, правдиве, часто без перевірок, засноване на суб'єктивних переконаннях і не потребує доказів.

К.Г. Юнг розкривав сутність поняття «віра» як установка вірності власному закону, як довіра власному моральному рішення слідування обраним життєвим шляхом. Франкл В. у своїх висновках говорив, що віра, це те що робить людину більш щасливою, шляхом усвідослення над-сенсу, засноване на внутрішній силі. Е.Фром писав, що сутність віри базується на установках людини, що включає весь життєвий досвід і дозволяє ставитися до реальності без ілюзій і при цьому жити за вірою. Грановська Р.М. розкривала сутність віри, як особливий стан душі, що виникає в

досить невизначенній ситуації, за умови відсутності точної інформації про досягнення поставленої мети, але коли є можливість успішної дії або успішного результату.

Основними функціями віри є:

- Компенсаторна (у кризових, стресових ситуаціях, коли людина не володіє інформацією і не може проконтролювати невизначенність, отримати орієнтири в подальших діях, віра заповнює це все і викликає переконання, що майбутнє буде більш спокійним і яснішим;

- Санкціонуюча (відбувається прийняття цінності або ідеї, як своє знання);

- Активізуюча (віра наповнює енергією, підвищує силу волі і насагу).

Незважаючи на різні погляди вчених на феномен віри, психологи підкресливали, що віра завжди пов'язана з об'єктом, який визначає її зміст і різноманітність проявів. З одного боку, предметом вірування можуть бути підтвержені досвідом явища зовнішньої дійсності, свідчення результатів людських дій, з іншого боку, об'єкти, які не піддаються розумінню та раціональному поясненню, можуть бути об'єктами віри.

У цих випадках людина відмовляється від пізнання і на підсвідомому рівні вмикаються механізми витіснення, раціоналізації, заміщення, що призводить до розвитку ірраціональних форм віри [3].

Упевненість, довіра, оптимістичний настрій, що являються похідними віри, виступають важливими регуляторами нерациональної сфери людини, так як вона живе в частих ситуаціях невизначенності, що є сильним стресом для особистості.

Тож, віра - психічний (розумовий) стан впевненості в істинності всього, що є результатом пізнавальної діяльності особистості; хоча часто віру характеризують як метод пізнання, який знову і знову піддається критиці.

На думку Фромма Е. віра поділяється на ірраціональну й

раціональну.

Він вважає, що ірраціональна віра починається в емоційному покоренні ірраціональному авторитетові, а саме Богові, лідеру секти, вождю, авторитету у науці, мистецтві, політиці, а не у особистому висновку думок та почуттів особистості. А раціональна віра бере свій початок в незалежному переконанні, яке засноване на власних плідних спостереженнях і роздумах людини. Раціональна віра є результатом активних мисленнєвих та діяльнісних висновків.

Фром Е. до раціональної віри відносить віру в себе, в іншу людину і людство. Також він згадує, що термін "віра" в Біблії - "Емуна" - означає наполегливість і, таким чином, більше пояснює певну якість, рису характеру, ніж повноту віри в що-небудь. Автор визнає, що людина не може без віри і основним значення є сама віра, а не її предмет, тобто процес вірування.

До витоків віри деяких людей, Е.Еріксон додав плідну працю, громадську діяльність, наукові дослідження та художню творчість. Теорія психосоціального розвитку Е.Еріксона показує, що позитивний розвиток особистості на першому психосоціальному етапі формує здатність людини сподіватися. Релігія та релігійна віра підтримують його розвиток і зміцнюють «базову довіру», що дозволяє позбутися «базової недовіри». Релігія може бути замінена іншими формами соціокультурного існування суспільства, вони можуть підтримувати силу Его (базова довіра). Тож буде доречним розглянути поняття довіри і чим вона відрізняється від віри.

Віра і довіра - це два різних соціально - психологічних феномена, які будуються на різних психологічних основах і виконують різні функції в людському житті. Довіра розкривається як соціально-психологічний феномен у ставленні людини до різних об'єктів або фрагментів навколишнього світу. Таке ставлення проявляється у людини в його життєвому досвіді, у випадку коли в процесі ціннісного ставлення до об'єкта і переживання зв'язків з ним у людини виникає оцінка об'єкта як

значущого і в той же час надійного для нього, то в цьому випадку виникає довіра.

Довіра включає найкращі аспекти нашого існування: прихильність, дружбу та любов, саме тому найболючіші переживання пов'язані з втратою довіри до близьких людей. Майже кожен відчував біль втрати довіри, який супроводжується зрадою і брехнею, але відчуваючи розпач від розчарування людина ризикує довіритися. Знов і знов людина постає перед вибором довіряти чи ні. Люди не можуть жити без довіри, тому що без неї ми втрачаємо зв'язок зі світом, стаємо самотніми, підозрілими та песимістичними, що призводить до найнегативніших наслідків. Стратегія повної довіри абсолютно неефективна, оскільки довіра супроводжується ризиком розчарування [42].

Функціями довіри в житті є забезпечення умови цілісної взаємодії людини зі світом, сприяння злиттю минулого, сьогодення і майбутнього в цілісний життєвий процес, сприяння виникненню ефекту особистісної цілісності, за її допомогою встановлюється міра відповідності власної поведінки, рішень, цілей і завдань навколишнього світу і самому собі.

Поняття «довіра» розглядають у різних розділах соціогуманітарних науках. У філософії поняття довіри розглядають такі вчені, як О. Кожем'якіна, Д. Фон Гільдебранд, А. Селігмен, Ю. Габермас. Психологічні аспекти вивчення довіри присутні у працях Е. Еріксона, М. Коула, Т. Скрипкіної, О. Назарук. У соціології дослідження феномену довіри присутні у працях Е. Дюркгайма, Р. Мертона, Т. Парсонса, М. Вебера, П. Штомпки, Ф. Фукуями, Ш. Ейзенштадта [42] та ін. Тобто можна зробити висновок, що дослідження феномену довіри має різний спектр тверджень в межах різних аспектів.

На думку В.Кондрашової-Діденко і Л. Діденко, довіру можна інтерпретувати як ірраціональне поняття, яке розуміється як елемент або форма віри або раціонального ставлення (впевненість в надійності інших, почуття відповідальності, орієнтація на появу можливих ризиків і

досягнення найбільш ефективного результату) [14]. О.Кожем'якіна у своєму науковому дослідженні говорить про співвідношення раціональної та ірраціональної складових у структурі довіри [4]. Більше того, дослідниця відзначає домінування ірраціонального компонента над раціональним. А. Міщенко, навпаки, вважає, що довіра - це скоріше раціональне знання, яке формується на основі логіки і досвіду і доповнюється ірраціональним компонентом, вираженим у формі віри [21]. Тобто серед дослідників немає єдиної думки про природу довіри. Зрозуміло, що вона формується всередині раціонального і ірраціонального компонентів або синтезує в собі обидва компоненти.

Насправді віра і довіра є умовою розвитку і зміни самої людини, вони дають йому можливість ризикувати і перевіряти свої можливості знову і знову.

1.2. Форми віри

У сучасній науковій психологічній літературі досі не досягнуто узгодженого розуміння поняття віри, і немає чіткого розмежування між релігійною і нерелігійною вірою.

У деяких психологічних дослідженнях явище віри ототожнюється із конкретною релігією чи релігійною вірою. Нерелігійна віра розглядалася лише в деяких дослідженнях як світська (Е.Фромм) і буденна (Р. Д. Грановська). Релігійна віра розглядалася вченими як віра в Бога, яка допомагає людям зрозуміти сенс життя. Нерелігійна віра - це особливий психічний стан, що виникає досить в невизначеній ситуації, при відсутності точної інформації про досяжну мету.

Проаналізувавши літературні джерела, ми прийшли висновку, що в структурі віри психологи розкривають зв'язок з переконаннями, упередженнями, деякі вчені вважають, що віра пов'язана з почуттями або цінностями, інші пов'язують віру з активними, вольовими діями.

Американські вчені Артеберн С. і Фелтон Дж. зазначали, що релігійні

переконання можна поділити на «здорові» та «токсичні». «Здорова віра» — це віра, яка підкреслює Бога, поважає власну особистість, прагне до вдосконалення, духовно збагачує людей і прагне до гармонійних людських стосунків. «Токсична віра» являє собою патологічні прояви релігійності. [42].

«Токсична віра» має такі різновиди, як компульсивна релігійність. Вона являє собою активність задля здобуття прихильності в очах Бога, або через наявність відчуття провини. Ця форма релігійності характерна для людей, які багато працюють і намагаються заслужити більшу винагороду від Бога і щиро в те вірять. Лінощі є наступним різновидом релігійної віри. Для людей цього виду характерне перекладання відповідальності або ініціювання будь-яких дій на диво, за яке вони моляться. Егоцентрованість — це та форма релігійної віри при якій людина думає лише про свій порятунок, ігноруючи інтерес інших [42].

Бондар В.І., Яценко Т.С., Педченко О.В. досліджували особливості релігійної віри, розрізняли автентичну (істинну) і неавтентичну (хибну). Автентична віра, на думку вчених, забезпечує активну життєву позицію, визначає цілі та сенс життя, сприяє розвитку особистісної зрілості та самореалізації. Неавтентична віра виражається в фальшивих формах і характеризується ригідністю, формуванням інфантильної особистісної позиції, актуалізує почуття неспокою в людині, викликає відчуття дисгармонії у внутрішньому світі [4].

Е. Фромм розрізняв такі два види переконань: раціональні та ірраціональні. На його думку, раціональна віра - це глибоке переконання, що опирається на продуктивні, інтелектуальні, емоційні внутрішні процеси. Основою раціональної віри є продуктивність, тобто коли людина живе вірою, то вона стає продуктивною, і відповідно впевнена в тому, що розвивається, бо зростання відбувається лише в активній продуктивній діяльності.

Е. Фромм також писав, що раціональна віра реалізується у вірі в

себе, в іншого і в людство. Завдяки вірі в іншого людина відчуває більше впевненості в надійності і стабільності самої особистості. А от віра в людство веде до виникнення релігії, заснованих на політичних та соціальних ідеях. Багато автор, вертав увагу на значення віри в себе, так як за його думкою, віра в іншого можлива лише, коли людина вірить в себе. Віра в себе включає в себе усвідомлення власного буття і являється незмінною незалежно від життєвого періоду.

Ірраціональну віру вчений описував, як фанатичну переконаність у чомусь або комусь і полягає в підкореності авторитету. Це така віра в особистість або ідею, яка заснована на емоційному підпорядкуванні авторитету, а не особистого інтелектуального висновку чи досвіду.

Дж. Прагт розрізняє три типи ірраціональної віри: наївна віра, інтелектуальна віра та емоційна віра. За його словами, перший тип віри характерний для дітей, які не завжди можуть відокремити реальні предмети від уявних, другий вид можливий лише тоді, коли є сумнів і потрібні певні докази, емоційна віра, джерелом якої є життєві потреби та глибокі емоції, що часто створюють ілюзію реальності об'єктів, які насправді не існують.

Також розрізняють продуктивну і непродуктивну форми віри. До продуктивних форм віри належать: духовно-релігійна віра, інтрапсихічна (віра в себе), інтерперсональна (віра в іншого), віра в соціальні цінності. До непродуктивних форм віри відносяться: містична віра (демонологічні уявлення та марновірство), забобони та ідолопоклонство [6].

Різновиди проявів релігійної віри в значній мірі сприяло формуванню продуктивної форми – духовно-релігійної віри, яка вивчалася великою кількістю психологів, що розглядали її як віру в Бога, що допомагає людям осмислити своє життя у зв'язку з вічністю, стає для особистості натхненням до активності, дієвим внутрішнім поштовхом до творення добра, активує потребу у самовдосконаленні.

Саме тому теоретичне дослідження продуктивних форм віри сприяло

розгляду віри в себе.

У соціально-когнітивній теорії А.Бандури віра в себе описується як самоефективність, тобто як віру людини у силу і здатність впливати на події свого життя. У феноменологічній теорії К.Роджерса, як віра в своє «Я».

Тож самоефективність – це впевненість людини у своїй здатності виконувати певні дії, тоді як оцінки результатів стосуються її уявлення про ймовірні наслідки своїх дій. К. Роджерс розглядав віру в себе як «організмичну віру», тобто здатність людини враховувати свої внутрішні почуття і опираючись на них робити певні висновки до подальших дій. За словами автора люди, які мають довіру до свого «Я» стають більш впевненими і креативними у своїй діяльності, довіряючи процесам, що відбуваються в них, довіряючи своїм почуттям, живуть відповідно до своїх цінностей, живуть унікальним, неповторним способом висловлення себе. Переконавання про себе тісно пов'язані зі ставленням людини до себе, яке психологи пов'язують з такими термінами, як самооцінка, самоприйняття, самоповага. Переконавання про себе тісно пов'язані зі ставленням людини до себе, яке психологи пов'язують з такими термінами, як самооцінка, самоприйняття, самоповага. Такі психологи, як Р. Бернс, К. Роджерс, Л. Уеллс, Н. І. Саржвеладзе, А. Маслоу, Дж. Марвел, В. В. Столін, С. Р. Пантелєєв у своїх роботах розкривають розвиток впевненості людини в собі в залежності від її рівня. Його самооцінка, самоповага і здатність приймати себе. Різноманітність психологічних значень віри в себе дозволяє виділити особливий тип віри, як внутрішнє переконавання – інтрапсихічна віра [11].

Інтрапсихічна віра розуміється, як віра у власні можливості, а саме в успішність, здібності, здоров'я, вольові якості, фізичну привабливість, почуття гідності.

К.Роджерс також до продуктивних форм віри відносить віру в інших людей, через прийняття особистістю іншого формується довіра і віра в

нього. Вчений говорив, що чим більше людина пізнає і розвиває себе і свій внутрішній стан, реальність навколо, помічає інших і цікавиться ними, тим більше змінюється і вона і оточуючі її люди[11].

Щоб уточнити поняття «віра в іншого» автором було визначено поняття «інтерперсональна віра». Визнання віри в іншого допомагає покращити самореалізацію, зрілість і соціалізацію. Особиста філософія людини визначає її цінності та формує їх у всіх аспектах її життя. Основи спілкування при «інтерперсональній вірі», такі як любов, дружба та порядність (внутрішня сила), щирість і відкритість у спілкуванні («рання віра»), «відповідальність із сумлінням серцем, співчуття та милосердя». Розвивається аналітична теорія колективного несвідомого. К. Дж. Юнг є прикладом, коли продуктивна віра в соціальні цінності передається через покоління та проявляється у вигляді архетипів.

Від покоління до покоління також передаються релігійні віровчення, розглянемо їх детальніше.

Містицизм, як система вірувань, у якій непізнані сутності контролюють людство та панують над ним, є центральним для всіх релігій. Походить від грецького «mystikos» таємничий і розвивався протягом багатьох століть як епістемологічна основа для всіх релігій. Поява астрології призвела до використання передбачень, заснованих на положеннях сонячних і місячних затемнень. Крім того, ці знахідки дали початок псевдонаукам, таким як «каббала» та «демонологія»[13]. У фольклорі, міфології, магії зображувалися уявлення про мешканців світу. Нижче наведено ключові елементи містичних вірувань. Відповідно до демонічних вірувань, подіями життя керують демони та дияволи, а також духи та генії. Деякі дотримуються містичного уявлення про те, що демони — це люди, духи предків або неживі привиди, однак, це призводить до того, що ці суб'єкти мають зневажливе ставлення до людства. Деякі вважають, що духи їхніх предків бачать уві сні, і ця віра пов'язана з можливою появою демонів. Відповідно до демонології, земні події

відбуваються під впливом духів, які діють як посланці або посередники вищої істоти. Необхідно налагодити спілкування з цими духами через ритуали, правила, дії та символічні значення. Забобон стверджує, що «природні явища, включно з погодою, зростанням, народженням і смертю», можуть впливати або ненавмисно змінюватися надприродними силами[13].

Забобони або марновірства, як описано Л. Леві Брюлем, - це група спільних ідей, які формуються шляхом передачі інформації від одного покоління до іншого через навіювання, зараження, імітацію. Згідно з А. Леманном, пошуки істини людства за допомогою магічних засобів завжди були пошуком фактів, які виходять за межі звичайного досвіду, або трансцендентні та виходять за межі традиційного наукового розуміння, як ми їх бачимо. На думку вчених М. Л. , Лінецького, Ю. В. Саєнко, М. Строгальщиковою марновірство - це пізнавально-емоційне ставлення, яке випливає з віри людини в долю і дивну можливість явищ, а також страху перед невидимими силами[5].

У цьому сенсі, на нашу думку, під містичною вірою слід розуміти ті форми віри, які засновані на ідеї матеріального та надприродного світів, віри в можливість взаємодії людини з духами та божествами, а також як у реальності відбуваються такі явища, як ясновидіння, пророцтво, чаклунство, чарівництво. Особа, в якій переважає ця форма переконань, передбачає, що непізнаване є невідоме і багато явищ у житті викликані діяльністю таємничого і незбагненого початку. Містична віра через спотворені та упереджені пояснення біологічних, соціальних і духовних процесів та явищ завжди ґрунтується на аутистичних установах особистості та на посиленні символічної функції уяви. А через відсутність у особистості схильності до зіткнення з протиріччями, критикою та самокритикою він неадекватно відбиває явища навколишнього світу. Однією з форм непродуктивної віри людини, що істотно впливає на її міжособистісні відносини, є забобони - погляди та думки, засновані на

неточних чи спотворених знаннях, найчастіше взятих із чужих слів про віру. Забобони залишаються у свідомості мас і поділяються значною кількістю людей. Змістом забобонів можуть бути застарілі наукові гіпотези, сексуальні, етнічні, побутові переконання, спотворені та упереджені переконання, а також релігійні переконання та забобони.

Причини виникнення забобонів, бажання зазирнути в майбутнє вважаються ознаками правильної поведінки, можуть служити розрадою, можуть відображати ворожі прагнення і дати можливість особистості зрозуміти навколишній світ. І.Р. Габдулін писав, що забобони відіграють попередніх знань, отриманих з вже відомого досвіду. Чрез те, що забобони є загальною і надто категоричною характеристикою, вони проявляється переважно в емоційному переживанні, що в свою чергу пригнічує раціональне мислення. Забобони не являються знаннями, натомість це віра в те, що було колись придумане [5].

Ще ми виявили таку форму віри, як ідолопоклоніння. Це віра в авторитет, при чому ним може бути не лише щось надприродні, а й будь-хто з оточення людини. Особистість починає віри в ідеал який пропагує ідея, яка для людини стає сенсом життя і вся діяльність покладається на поклоніння цьому ідеалу.

Психолог-екзистенціаліст І. Ялома вважає, що віра в Спасителя змушує людину вірити, що її життям керують зовнішні сили, пов'язані з почуттям безсилля, неадекватності та низької самооцінки.

Людина, яка не покладається на себе або не вірить у себе, обмежує себе в отриманні інформації та знань; у розмові з іншим вона намагається привернути його увагу до себе. Низька самооцінка, схильність до саморуйнування, мала кількість навичок, які могли б бути основою самооцінки, призводять до незадовільних міжособистісних стосунків [1].

Отже проаналізувавши наукову літературу і висновки різних вчених-психологів ми виділили продуктивну і непродуктивну форми віри. Продуктивні форми віри сприяють позитивному погляду на життя в

майбутньому і сьогодні, стимулюють прагнення людини до самореалізації, допомагають активізувати внутрішні ресурси особистісного зростання.

Продуктивні форми віри включають в себе духовно-релігійну віру в вищі сили, Бога, душу та безмертя, вічне життя, віра в дію гріха на життя людини, розмурковування і пошук сенсу життя.

Інтерперсональна віра включає в себе цінності життя, які допомагають будувати і регулювати стосунки з іншими людьми.

Інтрапсихічна віра являє собою віру в себе і свої можливості, фізичну привабливість, здоров'я, інтелектуальність, тобто все те що людина має і розвиває в собі.

Віра в соціальні цінності, такі, як упередження, пріоритети та цінності країни та народу до якого людина приналежна, ідеали краси, права та історичні факти, які має суспільство.

Непродуктивна форма віри сприяє сприйняттю світу через ілюзію. Через те, унеможливує розвиток людини, адже блокує реальне сприйняття дійсності і призводить до викривлення сприйняття.

Непродуктивні форми віри включають в себе: містичну віру, забобони та ідолопоклонство.

Містична віра являється переконанням людини у тому, що в реальному житті присутні різні види чаклунства, проворотів, порч, пророцтв, духів, нечистої сили, привидів і т.д.

Забобони слугують вірою в потойбічну силу різних талісманів, предметів і образів, не опираючись на знання, а на досвід переданий заннями або вигаданим досвідом інших. Це сприяє вірі в краще майбутнє, захистивши себе від різних неприємностей в майбутньому.

Ще одною формою непродуктивної віри є ідолопоклонство, що описується, як поклоніння різним авторитетам і сліпе сприйняття та віра в їхнє бачення світу і ідею. Це породжує значну ілюзію, того, що людина може опиратися на знання авторитету, опиратися і розвивати в собі його

якості і забезпечення себе від неперемностей [2].

Отже, вивчивши різновиди форм віри, ми побачили різноманітність поглядів психологами та вченими на різновиди форм. Деякі вчені розділяють їх на різні форми і характеризують як окремі, інші об'єднують у один напрямок форм віри. Тож це говорить про важливість подальшого вивчення і систематизації вивчення різних напрямків і форм віровчення.

1.3. Особливості психологічної ресурсності особистості

Аналіз літератури показує, що у період дорослості в Я-концепції людини формується певна духовна сталість, що зумовлює цілісність та просоціальність особистості навіть після екзистенційної кризи. І припустила, що таким концептом є психологічна ресурсність особистості.

Ресурси вивчають різні вчені, які наголошують на важливості знання людиною власних ресурсів і вміння їх використовувати. Н. Водоп'янова досліджувала ресурси як фактори, що сприяють психологічній стійкості в стресових ситуаціях. Т. Рисинець писала про ресурси в контексті вибору копінг-стратегій студентської молоді [25].

Аналіз наукових досліджень, присвячених окремим проблемним аспектам особистісної ресурсності, показує, що існують різні позиції щодо розуміння базового поняття. З одного боку, поняття «особистісні ресурси» часто використовується як у науковій, так і в повсякденній мові, але його зміст залежить від контексту, в якому воно вживається.

У дослідження особистісних ресурсів використовуються такі конструкти, як суб'єктивне благополуччя, самостійна робота, самоменеджмент часу, емоційний інтелект, рівень здоров'я та фізичної привабливості, креативність, відповідальність, зрілість, самостійність, емоційна спрямованість, оптимальна самооцінка, мотиваційні сфери, суб'єктивна життєздатність, Я-образ, оптимізм, психологічне благополуччя та життєстійкість, безпека та часова перспектива. Така ситуація не сприяє визначенню змісту поняття

«ресурсність». Крім того, існує низка схожих понять, які є синонімами «особистісного ресурсу» таких, як «особистісний потенціал», «суб'єктивні ресурси», «внутрішні ресурси», «психологічні резерви», «психологічні ресурси», «адаптивність».

Деталізуємо основні підходи, які склались у психології щодо розгляду «особистісного ресурсу», йдеться про особистісний ресурс як один із властивостей особистості; констатується важливість розгляду структури властивостей особистості, що визначають сам особистісний ресурс; особистісні ресурси вивчаються як інтегральна характеристика особистості певного вікового періоду життєдіяльності. Так, М.В. Сокольська визначає особистісні ресурси (поряд з «деструкторами») як специфічні підсистеми на субсистемному рівні особистого здоров'я професіонала (включає в себе метасистемний, системний, субсистемний, компонентний, елементний рівні).

Дослідження стверджує, що саме особистісні ресурси дозволяють професіоналу утримувати внутрішню рівновагу в мінливому світі, надають життю сенс. До того ж, на її думку, ресурси, поряд з деструкторами, можуть виступати не лише як характеристики особистості, а й особливостями професійної діяльності. Щодо останнього, то вважається, що особистісне здоров'я професіонала забезпечується збалансованим розподілом «ресурсів» і «деструкторів» на всіх рівнях його структурної організації і в системі всіх видів детермінант [29].

Також дослідники розглядають особистісні ресурси як сукупність взаємопов'язаних особистісних якостей, реалізація яких дозволяє суб'єкту досягти особистісного зростання, оптимальної взаємодії зі світом і з самим собою, виконання діяльності, в тому числі професійної, і потенціалу для успішного життя.

Отже, на переконання В. А. Новгородської, особистісний ресурс є інтегративним показником рівня розвитку суб'єктності, який забезпечує усвідомлену рефлексію суб'єктом сформованості свого внутрішнього

світу, своїх можливостей [29]. Маємо зазначити, що в психологічних дослідженнях часто зустрічається вивчення особистісного ресурсу в ситуації подолання стресу. Постилякова Ю. В. стверджує про те, що особистісні ресурси є однією з чотирьох груп ресурсів в структурі подолання стресу, поряд з соціально-орієнтованими, когнітивними і інструментальними. На думку дослідниці доцільно до ресурсності відносити впевненість в собі та свої силах, здатність до саморозвитку та саморозкриття, прийняття себе та інших, спрямованість на себе [21].

Особистісні якості не тільки зберігають психологічне благополуччя у складних ситуаціях, але й дають можливість людині зберегти здоров'я та ефективно працювати в умовах зростаючої напруженості. Узв'язку з цим Л.Г.Дика, наприклад, визначає особистісні ресурси як сукупність внутрішніх засобів, якими володіє і використовує суб'єкт для забезпечення ефективної діяльності та підтримки оптимального функціонального стану в процесі адаптації [15].

Маємо зазначити, що в роботах М. М. Симонової і Я. А. Корнєєвої особистісні ресурси розглядаються як одна з координат точки ризику. Адже ж, особистісний ресурс складається з ядра (формально-динамічні властивості і соціально-психологічні якості, що визначають загальну працездатність, динаміку, адаптацію суб'єкта, важливі для вахтового праці) і прибудови (психологічні та соціально-психологічні якості, важливі для конкретної галузі вахтового праці і для фахівця з певним стажем вахтового праці) [1].

Вивчення і узагальнення дослідницьких позицій дозволяє зауважити, що дійсно, комплекс особистісних характеристик, що забезпечують ефективну адаптацію людини до умов професійної діяльності, можна розділити на базові (затребувані протягом усього циклу) і додаткові (актуалізуються в певні періоди).

В результаті деяких досліджень, ми спостерігали, що виділені базові особистісні ресурси задіяні на всіх фазах циклу «адаптація – реадаптація».

До цієї групи належать емоційно-вольові характеристики особистості (емоційна стійкість, емоційна легкість, сміливість, високий самоконтроль і внутрішній контроль). На кожній стадії циклу додатково реалізуються особистісні ресурси, які не відіграють вирішальної ролі на інших стадіях. Так, під час активної фази адаптації (два тижні після початку подорожі) актуалізуються якості, які свідчать про реалістичне ставлення до життя (надійність, практичність, розслабленість, незалежність). У фазі інкубації (два місяці після початку подорожі) актуалізуються якості, спрямовані на конструктивне спілкування (комунікабельність, інтелігентність, надійність, правдивість, уникнення конфліктів). На етапі реадaptaції (через два тижні після завершення подорожі) виокремлюються два набори особистісних ресурсів. Перший набір гарантує справжню реадaptaцію. Дослідники стверджують, що справжній реадaptaції сприяють якості (виразність "Я", чутливість і вимогливість), які свідчать про готовність мати справу з ширшим соціальним середовищем і вирішувати майбутні проблеми. Другим особистісним ресурсом є хибна адаптація. Хибну адаптацію спричиняють особистісні ресурси (безпечність, несамоствійність, ескапізм), які сприяють обмеженню соціальних контактів і відмові від самоствійного прийняття рішень[21].

Наприклад, А. А. Зайцев, Т. Є. Левицька та Є.Н. Дмитрієва вивчали особистісні ресурси військовослужбовців, які беруть участь у сучасних локальних війнах і збройних конфліктах, і продемонстрували важливість таких особистісних характеристик, як життєствійкість, цілеспрямованість, наявність сенсу життя і суб'єктивне благополуччя. В. І. Моросанова, Н. Г. Кондратюк, аналізуючи внесок особистісних і регуляторних ресурсів рятувальників в забезпечення надійності їх дій в різних за ступенем напруженості ситуаціях, роблять два узагальнення: 1) рятувальників характеризує високий рівень регуляторної надійності; 2) на надійність впливають і моделювання (пряма залежність) і самоствійність (зворотня залежність), і нейротизм (зворотня залежність). Цікавих, на наш погляд,

висновків дійшли дослідники проблеми особистісних ресурсів військовослужбовців надводних кораблів. Так А.А. Щербак в цьому контексті розрізняє особистісні та середовищні ресурси, зазначаючи, що особистісні ресурси включають в себе такі складові: фізичні (здоров'я, витривалість і т. д.) і психологічні (переконання, самооцінка, сприйняття соціальної підтримки, мораль, особистісний контроль і т. д.)[5]. Вищеописане дозволяє констатувати, що в процесі вивчення особистісного ресурсу суб'єктів діяльності в екстремальних умовах праці, найбільший акцент робиться - по-перше, на ролі особистісного ресурсу в ефективній адаптації працівника до екстремальних умов праці та збереження його здоров'я; - по-друге, спостерігається орієнтація на прогнозування виникнення несприятливих станів та профілактик у їх виникнення; - по-третє, визнано конструктивним прикладний підхід, який дозволяє більшої уваги надати не опрацюванню базової категорії, а створенню робочого інструмента, де сприятливими особистісними якостями виступають емоційний і вольовий самоконтроль, і риси, що знижують особистісний ресурс – нейротизм, ізоляція. У той же час, у проведених дослідженнях немає однозначного визначення поняття «особистісний ресурс», відсутній і опис його складових частин. До того ж, використано різні методики діагностики особистісних якостей, що входять в структуру особистісного ресурсу, це ускладнює зіставлення отриманих даних у різних дослідженнях особистісного ресурсу працівника в екстремальних умовах праці. Все вищезазначене підтверджує наявність проблеми визначення та операціоналізації поняття «особистісний ресурс». В результаті проведеного аналізу наукових джерел, ми припускаємо, що розглядати категорію «особистісний ресурс» в контексті вивчення життєдіяльності людини в екстремальних умовах праці важливо крізь призму мобілізації всіх ресурсів організму для підтримки оптимального функціонування. Адже ж встановлено, що екстремальні ситуації можна визначити як «гіперстрессові ситуації, коли на людину одночасно діють або велика

кількість різних за якістю стресів, або один дуже потужний, але діючий несподівано і дуже довго» [5].

Таким чином, в екстремальних умовах праці люди змушені пристосовуватися до цих умов протягом усього часу перебування. Екстремальні умови часто є раптовими, непередбачуваними та надмірно шокуючими, що унеможлиблює вироблення звичної поведінки. Природа екстремальних умов праці вимагає мобілізації всіх наявних людських ресурсів. Розгляд категорії «особистісні ресурси» як інтегральної характеристики людини, що охоплює всі рівні, дозволяє врахувати всі можливості стійкості людини до екстремальних умов з метою збереження здоров'я і працездатності.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМ ВІРИ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ У ЛЮДЕЙ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ТРИВАЛОМУ СТРЕСІ

2.1. Організація дослідження та обґрунтування методів дослідження

Проаналізувавши теоретичні вчення віри, ми визначили, що це явище має різні форми і вибір її напряму залежить від ресурсного стану, рівня стресу особистості. Саме тому, ми обрали чотири методики задля дослідження зв'язку форм віри і психологічної ресурсності та стресостійкості особистості.

Завдання емпіричного дослідження:

1. Провести діагностику форм віри у людей, що пережили стрес.
2. Провести психологічне дослідження рівня психологічної ресурсності.
3. Провести дослідження психологічних когніцій.
3. Провести психологічну діагностику рівня стресостійкості.
4. Провести попередню обробку результатів дослідження.
5. Провести аналіз за допомогою методів математичної статистики.
6. Зробити висновки за результатами емпіричного дослідження.

Учасники психологічного дослідження стали особистості середньої дорослості. Згідно з міжнародної періодизації психічного розвитку до середньої зрілості належать люди віком від 40 до 60 років. Вибір саме цієї категорії аргументований тим, що доросла людина переглядає набутий раніше досвід, визначений щодо власних життєвих уподобань, створює власні системи переконань, зокрема щодо ролі віри в житті.

1. Методика «Тест дослідження форм віри – ТДФВ» (Ю. А.Алексєєвої).

Метою «Тесту дослідження форм віри (ТДФВ) є вивчення ціннісного

ставлення людей до різних форм віри.

Опитувальник форм віри складається з 35 тверджень, призначених для вимірювання різних форм віри. У кожній з п'яти сфер віри визначено сім ключових конструктів, комбінація яких відображає духовні, соціальні та особисті цінності:

1. духовні та релігійні переконання включають такі компоненти: Бог, душа, безсмертя, добро і зло, смерть, вищі сили, доля;
2. переконання в соціальних цінностях інтегрують такі компоненти: справедливість, майбутнє, добро, патріотизм, мораль, наука, щастя.
3. міжособистісні переконання включають такі компоненти: довіра, співчуття, дружба, любов, відповідальність, героїзм, сім'я;
4. до внутрішньоособистісних переконань належать: фізична привабливість, воля, успіх, інтелектуальні здібності, здоров'я, лояльність та внутрішня компетентність;
5. до непродуктивних форм: потурання, реінкарнація, ідоли, пророцтва, духи, демони, обман (щодо останнього, то люди можуть стати жертвами обману через свою довірливість, що є умовою віктимної поведінки).

Питання тесту були розподілені на 5 груп, які оцінюють окремі форми цього явища [1].

Теоретично обґрунтувавши у першому розділі, що віра це є джерелом ресурсності, то ми вбачаємо доцільним дослідити рівень психологічної ресурсності особистості за методикою «Опитувальник психологічної ресурсності особистості» (О.С.Штепи).

2. Методика О.С.Штепи «Опитувальник психологічної ресурсності особистості» [37].

Завданнями дослідження є визначення психологічних ресурсів особистості за допомогою індуктивного методу та математико-статистичне обґрунтування достовірності та валідності опитувальника психологічних ресурсів.

Діагностична мета опитувальника: визначення психологічних ресурсів особистості та її уміння ними оперувати.

До складу опитувальника психологічної ресурсності (ОПРО) увійшли 15 шкал, яким надана відповідна інтерпретація.

1. Впевненість у собі – відчуття самодостатності у прийнятті рішень. Здатність відстоювати власну думку в робочих і життєвих ситуаціях. Здатність адекватно розпізнавати причини невдач і коригувати свою поведінку. Довіра – здатність довіряти собі в ситуаціях вибору, включаючи інтуїцію, емоції та життєвий досвід.

2. Доброзичливість до інших - уявлення про те, що люди за своєю філософією життя є добрими за своєю суттю. Неконкурентне сприйняття інших, неконфронтаційні стосунки з іншими. Поблажливе ставлення до інших[37].

3. Допомога іншим - цене споглядальний альтруїзм, а активний альтруїзм. Переважають цінності співпраці та толерантності. Здатність підтримати, надихнути і вселити впевненість.

4. Успіх - це здатність відповідати об'єктивним критеріям високого професіоналізму та суб'єктивне відчуття успішної самореалізації. Це вміння організовувати ситуації, які сприяють максимальному саморозкриттю.

5. Любов – здатність сприяти саморозвитку близьких людей, підтримувати їх у складних ситуаціях і радіти їхнім успіхам, відкритість до стосунків і життя, відсутність ревнощів.

6. Креативність – здатність використовувати оригінальність у роботі та життєвих ситуаціях. Здатність поводитися інакше в нових ситуаціях, що вимагають адаптації. Відмова від типових життєвих сценаріїв, наявність власних критеріїв оцінки себе, інших і життєвих подій з точки зору власних інтересів і цінностей[37].

7. Віра в добро - віра в існування і доброзичливість справедливості, віра в Бога і надію, відсутність зневіри та амбівалентності (двоїстості) у

сприйнятті життя себе та людей, здатність співпереживати, розділяти і полегшувати горе близьких.

8. Прагнення до знань - здатність вчитися, в тому числі вчитися у життя та в інших людей. Прагнення використовувати знання для побудови власної картини світу, ставати більш освіченим і розуміти сенс через пошук істини. Здатність передавати знання іншим.

9. Робота над собою – саморозуміння і самоперетворення на основі рефлексії та аналізу власних особистісних характеристик, поведінки і здібностей; робота над психологічними внутрішніми механізмами своєї здатності любити; подолання страхів перед життям.

10. Самореалізація в роботі - задоволення та успіх у цікавій професійній діяльності завласним вибором, можливість використовувати свої навички та знання на користь суспільству.

11. Відповідальність - здатність передбачати наслідки своїх дій і діяти відповідно до своїх переконань, усвідомлення необхідності повідомляти про те, що сталося, собі та іншим[37].

12. Знання власних психологічних ресурсів - реалістична оцінка власних психологічних можливостей, їх обмежень та особистісних особливостей, знання у сфері саморозвитку та вміння його здійснювати.

13. Вміння відновлювати свої психологічні ресурси - знання способів зняття і зменшення стресу та вміння використовувати це для віднайдення відчуття спокою і внутрішньої рівноваги, вміння поповнювати свої психологічні ресурси через творчість, успіх і любов.

14. Вміння враховувати свої психологічні ресурси – здатність долати складні життєві ситуації самостійно та допомагати іншим. Креативність- професійні та творчі ідеї, гармонія у стосунках, здатність впевнено реалізовувати свої життєві, творчі та професійні плани, тобто за рахунок власних людських ресурсів.

15. Загальний рівень психологічної ресурсності особистості - саморозвиток, здатність демонструвати компетентність у життєвих і

професійних питаннях, готовність до аналізу власного потенціалу, автономність у прийнятті рішень, незалежність у подоланні складних життєвих ситуацій, здатність підтримувати та надихати інших, бажання і здатність любити, бути творчим і досягати успіху.

В опитувальнику 67 запитань, в який необхідно позначити згоду або незгоду з твердженням. Необхідно визначити відповідність відповідей респондента до ключа опитувальника. За кожен відповідність відповіді до ключа додати 1 бал та опорахувати суму балів за кожною шкалою [37].

Досліджуючи особистість людини, яка переживає стресову ситуацію, ми вбачили важливим додати до дослідження «Опитувальник посттравматичних когніцій».

3. «Опитувальник посттравматичних когніцій».

Посттравматичні когніції виникають у вигляді негативних думок про себе, оточуючий світ та самозвинувачення. Опитувальник був створений E.B. Foa, A.Ehlers, D.M. Clark, D.F.Tolin, S.M.Orsillo у 1999 р для дослідження саме таких видів когніцій.

На думку авторів, такі негативні когніції (в першу чергу щодо власної особистості і небезпечного світу) призводять до постійного почуття небезпеки, яке формує симптоми ПТСР і підсилює тривожність [10].

В опитувальнику надається низка тверджень, в яких людина має відмітити наскільки погоджується з ним. Порахувавши кількість балів, за допомогою ключа та порівнявши данні з нормативними даними, визначається наявність травми.

На даний момент методика успішно застосовується при діагностиці жертв насильства, при комплексному вивченні симптомів емоційного вигорання (зокрема, лікарями швидкої допомоги, реаніматологами, пожежними і т.д.), що підтверджує її актуальність у залучення дослідження порушеної теми нашої роботи [9].

4. Опитувальник «Аналіз стилю життя (Бостонський тест на стресостійкість)».

Для визначення рівня стресостійкості ми використали тест на стресостійкість, розроблений дослідниками Медичного центру Бостонського університету, розроблений на основі аналізу способу життя. Ця методика допомагає виявити стресостійкість, тобто ступінь самоконтролю та емоційної нестабільності в стресових ситуаціях. У цьому експерименті піддослідних просили відповісти на запитання залежно від того, наскільки вони стосуються їхньої ситуації.

На всі пункти слід відповісти, використовуючи такі варіанти: майже завжди – 1; часто – 2; іноді – 3; майже ніколи – 4; ніколи – 5. Під час обробки результатів варіанти відповідей оцінювалися відповідною кількістю балів.

Шкала має інвертований характер - чим нижчий бал за даними тестування, тим вище стресостійкість особистості. Результат інтерпретується наступним чином: - менше 10 балів свідчить про високу стресостійкість; - від 11 до 30 балів - середня стресостійкість; - від 30 до 50 балів - стресостійкість нижче середнього рівня; - більше 50 балів - вкрай низький рівень стресостійкості [26].

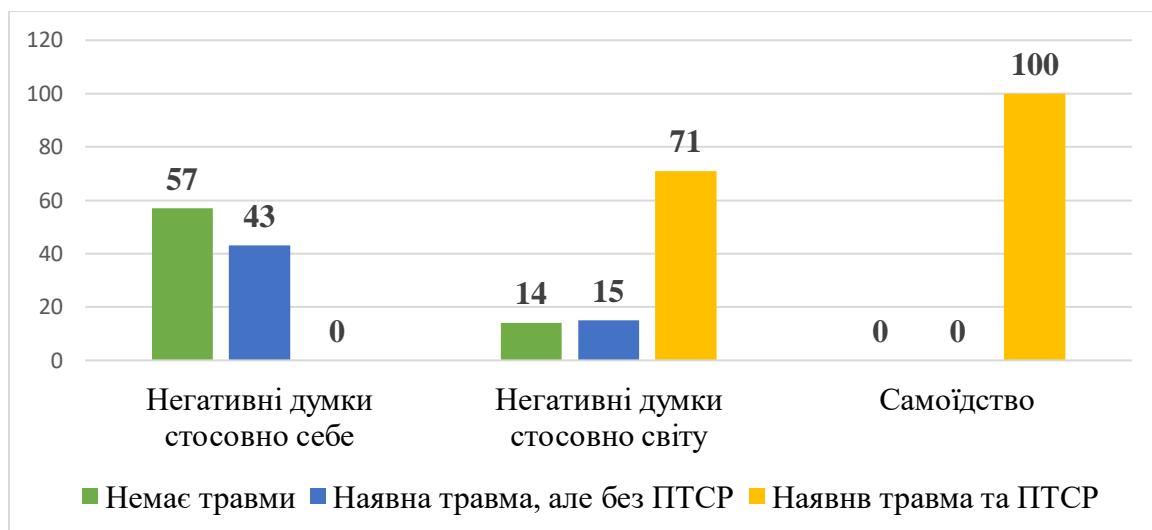
2.2 Аналіз результатів дослідження.

У цьому підрозділі ми подаємо результати опитування щодо форм віри та психоемоційного стану осіб, що проходили дослідження. Зазначені дані дозволять визначити можливі методи підвищення ресурсності та застосовувати у психологічній практиці, щоб допомогти клієнтам підвищення рівня психологічної ресурсності та стресостійкості.

Для визначення наявності травмуючих станів ми використали методику «Опитувальник посттравматичних когніцій».

Провівши інтерпритацію ми визначити наявність травмуючих ситуацій за трьома шкалами, а саме – негативні думки стосовно себе (57 % опитуваних не мають травми, 43% - мають травму, але не ПТСР), негативні думки стосовно світу – (14% - травма відсутня, 15% - мають травму, але не ПТСР, 71% - мають травму з ПТСР), мають

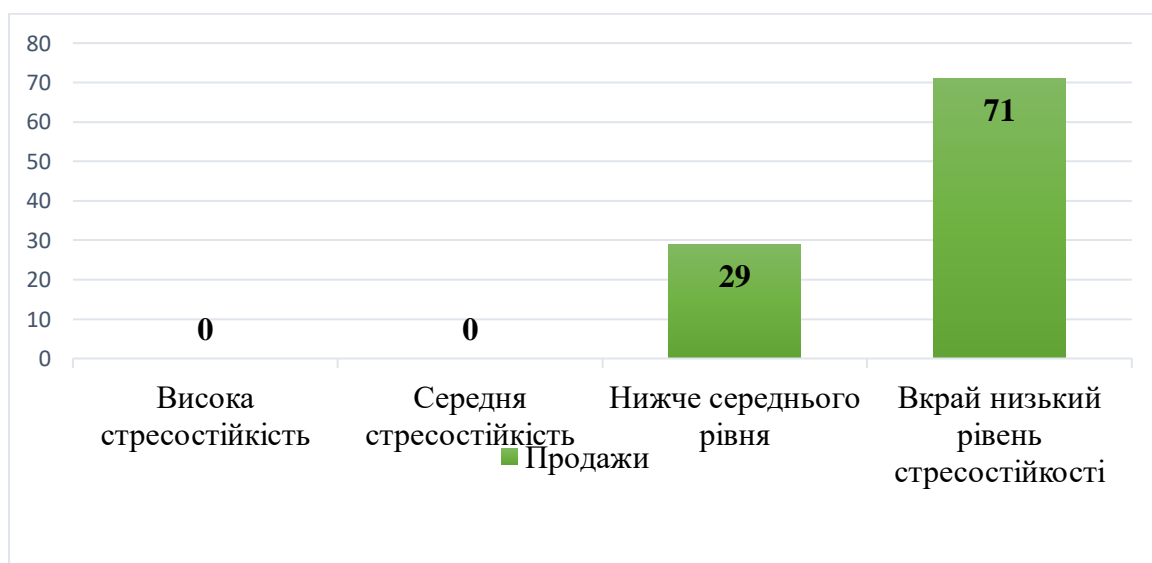
ретрофлексивну звичку, таку як самоїдство 100% опитуваних. Графічне зображення показників ми показали на рис.2.1.

Рис.2.1. Результати дослідження за опитувальником посттравматичних когніцій у %.

Для визначення рівня стресостійкості ми використали опитувальник «Аналіз стилю життя (Бостонський тест на стресостійкість)».

Інтерпретувавши дані дослідження, було виявлено, що 29% опитаних мають стресостійкість нижче середнього рівня, а 71% - мають вкрай низький рівень стресостійкості, що ми зобразили на рис. 2.2. Це говорить про те, що досліджувані знаходяться під високим рівнем стресу, що знизило їх можливість до протидії і знизило рівень ресурсності, що ми дослідили за допомогою опитувальника О.Штепи.

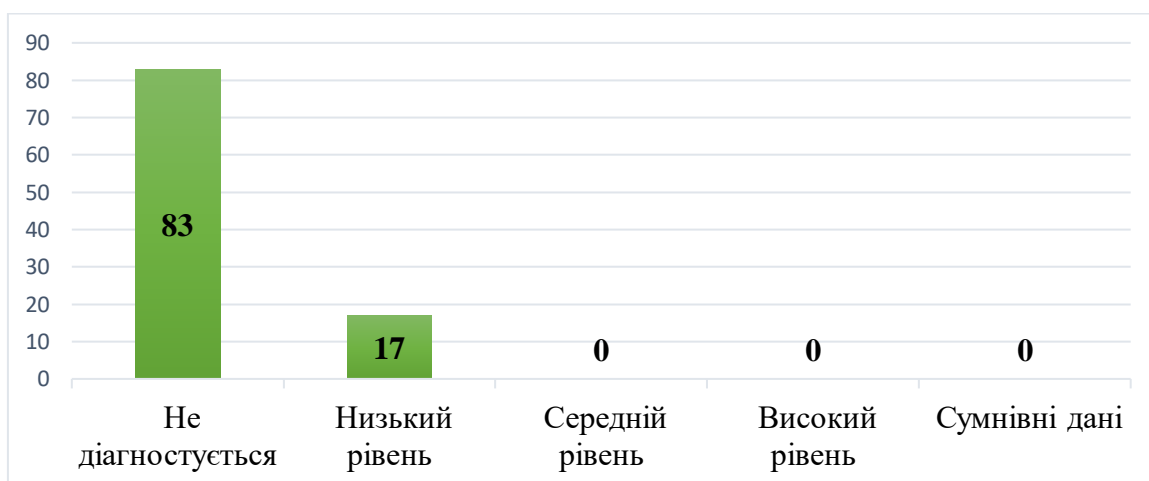

Рис. 2.2. Результати дослідження за Бостонським тестом на

стресостійкість у %.

Згідно інтерпретації тесту «Опитувальник психологічної ресурсності особистості О.Штепи» ми визначили загальний рівень психологічної ресурсності сягає низьких показників (у межах 35-58 б).

Як бачимо на рис. 2.3. розподіл наших досліджуваних за рівнями психологічної ресурсності є наступним: найбільше респондентів є із таким рівнем психологічної ресурсності, що не діагностується - 83% опитаних, це люди, для яких характерний критично низький рівень психологічної ресурсності. Вони погано переносять значні зміни, але не завжди адекватно і правильно поведуться в стресових ситуаціях. 17% респондентів мають низький рівень психологічної ресурсності. Вони здатні контролювати і стримувати свої емоції, але можуть стати емоційно невірноваженими приперевантаженні в стресових ситуаціях.

Рис. 2.3. Результати дослідження рівня психологічної ресурсності за опитувальником О.Штепи у%.

Тобто обстеживши психо-емоційний стан опитуваних ми можемо зробити висновок, що значна більшість переживає високий рівень стресу, значно низьким рівнем стресостійкості, спричинений різними травмами, інколи ускладнені ПТСР.

Тепер розглянемо результати дослідження форм віри за допомогою методики Алексєєвої Ю. А. «Тест дослідження форм віри – ТДФВ».

За інтерпритацією було розглянуто декілька форм віри. Духовно-релігійна віра, яка за 100 бальною шкалою мала найбільші результати у 13%

опитуваних. Соціальні форми віри (віра в справедливість, добро, патріотизм, мораль, науку, щастя) 25%. Інтрапсихічні форми віри (фізична привабливість, воля, успішність, інтелектуальність, здоров'я, вірність, можливості) – 25%. Інтерперсональна віра (довіра, співчуття, дружба, любов, відповідальність, герої, сім'я) – 13%. Непродуктивні форми віри (порча, кумири, реінкарнація, пророцтво, духи, нечиста сила, жертва) мали показники середні або нижче середнього.

Статистичні показники дослідження проаналізовано за допомогою кореляційного аналізу Пірсона з метою виявлення встановлених прямих та зворотних кореляційних зв'язків між вимірними параметрами, які впливають на вибір людиною форми віри залежно від рівня її психологічної ресурсності.

Для досліджуваної групи з 35 осіб перше критичне число становить 0,334 при $p \leq 0,05$, друге критичне число становить 0,430 при $p \leq 0,01$ (табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Показники кореляційних взаємозв'язків компонентів форм віри

	Ресурсність	Довіра	Успішність	Відповідальність	Смерть	Добро і зло	Бог	Щастя
Сім'я						0,562*		0,462*
Негативні думки стосовно себе	- 0,657*							
Негативні думки стосовно світу	- 0,605*							
Любов			0,348*			0,542*		0,431*
Мораль				0,752*				
Інтелектуальність				0,750*		0,516*		0,696*
Дружба				0,586*				

Душа					0,580*	0,698*		0,345*
Щастя				0,786*	-		0,381*	
Довіра			0,480*					
Доброта			0,388*					

Примітка: *- $p \leq 0,05$; ** - $p \leq 0,01$

Розглянемо кожний з компонентів методик нашого дослідження. Перший показник «ресурсність» показав обернені зв'язки з «негативними думками стосовно себе», «негативними думками стосовно світу», що свідчить про те що, ресурсність особистості буде значно знижуватися від наявності негативних думок, тобто відсутності довіри до себе та світу, також те, що наявність психологічних когніцій прямо впливає на ресурсний стан особистості.

С. Халт і Т. Ваад, досліджуючи важких підлітків та дорослих, які, всупереч негативним прогнозам, у всіх випадках виживають фізично і морально у важких обставинах дійшов висновку, що існує ряд салютогенних, тобто захисних ефектів. Фактори, які можуть позитивно впливати на здоров'я людини, перш за все, це такі як комунікабельність, готовність до співпраці, позитивна впевненість у собі, що означає, що людина, що б не сталося, вірить у подолання перешкод, які виникають; виявляє активну життєву позицію та підвищене почуття відповідальності, що, за його словами в свою чергу, впливає на стресостійкість, високий рівень внутрішнього локусу контролю, через які людина відчуває, що може впливати на своє життя, високий рівень інтелекту і креативності, які дозволяють знаходити альтернативні рішення, коли вони виникають в стресовій ситуації, розвивати особливі інтереси та хобі, які можуть посилити почуття самоповага та впевненість у собі, які самі по собі сприяють самосвідомості існування [27].

Показники «довіра» показали прямі зв'язки зі «смерть», «успішність». Тобто показують додаткові підтвердження впливу довіри на

становлення особистості, тобто при відсутності довіри знижується рівень прагнення до життя і успіху в реалізації мети.

Показники «успішності» показали прямі зв'язки з показниками «любов», «довіра», «доброта», що на нашу думку, підтверджує важливість наявності любові до себе, інших та від інших, довіри та через успішність реалізації в цих компонентах матиме вплив на рівень доброти у людини, а відповідно і підвищуватиме ресурсність особистості.

Наше дослідження підтверджується українською дослідницею О.Штепою, яка писала, що основними складовими психологічного ресурсу є впевненість у собі, доброта до людей, допомога іншим, успіх, любов, креативність, віра в добро, прагнення до мудрості, самовдосконалення, самореалізація в професії, відповідальність. На її думку, основним компонентом психологічної ресурсності в особистості є уявлення людини про себе, як людини, що прагне реалізації і сенсу життя [38].

Компонент «відповідальність» показав прямі зв'язки також з «мораль», «дружба», «інтелектуальність», «добро і зло», «щастя» і обернені зв'язки з «смерть». Такий показник показує значення для психологічної винахідливості прийняття відповідальності, що зміцнить віру в існування добра і зла, а також моральних цінностей, також, на наш погляд, зворотна залежність між відповідальністю та смертю показує особливості здатності індивіду взяти на себе відповідальність за своє життя, а саме те, що менше її буде доступно, тим більше буде прагнення смерті, тобто зниження тоналі ресурсного стану.

Зокрема, прагнення людини до відчуття екзистенціальної надійності розкривається С. Хобфоллом в авторській концепції "економії ресурсів", цим пояснюється прагнення людей вкладати свої зусилля в накопичення власних ресурсів, тобто захищати їх від втрат або відновлювати ресурси, а також в те, щоб придбати нові ресурси, їх прагнення підвищує впевненість у власному майбутньому [43].

Також були встановлені прямі зв'язки показника «Бог» та «щастя». Це свідчить про те, чим більше людина сповнена вірою в Бога, відчуває себе більш захищеною та впевненою, що веде до наповненості щастям. Про це у свої дослідженнях писав П. Тіліх. На його думку інтерес, який являється центром духовного життя і свідомо і несвідомо охоплює всі структури життя і є вірою. Акт віри долає опозицію між суб'єктом і об'єктом, іманентністю і трансцендентністю. На його думку, віра реалізує безпосередній зв'язок між людиною і Богом. При цьому Бог розглядається не як трансцендентна істота, а як основа людського існування [8]. О.І.Предко у своїй роботі досліджував особливості психологічного осягнення віри, на її живості та інтенсивності [24].

Августин створив триєдину систему сприйняття світу. Тілесна коли людина бачить предмет очима, духовна, коли людина через уяву бачить відсутні речі. Розумова, коли людина сприймає через чистий розум і серце, Августин називає це споглядана істина. Тобто чим більша і яскравіша споглядальна істина, тим глибшу насолоду відчуває людина, за думкою Августина. Йому саме віра домогла через розум і полум'яну думку про Бога відчутти і побачити його серцем[24].

Показник «добро і зло» показав прямий зв'язок з «сім'я», «любов», «інтелектуальність», «душа». Для людини важливо вірити в існування добра і зла, по іншому в наявність справедливості, а коли вона існує у важливих сферах людського життя (любов, сім'я, інтелектуальність, душа - хоч один з цих сенсів є у кожного) впевненість у світле майбутнє зростає і підвищує рівень стресостійкості.

Показник «щастя» прямо прокорелювала з показниками «сім'я», «любов», «інтелектуальність», це підтвержує те, чим більш успішна і реалізована людина в родинних стосунках, любові та інтелектуальній реалізації, тим щасливіша вона в загальному сенсі. Людина має базову підтримку і їй легше витримувати життєві виклики.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши літературні джерела з теми дослідження, у першому розділі нами було визначено, що віра поєднує в собі широкий спектр різноманітних явищ. Вона може виконувати функцію мотиву, установки і спрямування в діяльності людини. Віра супроводжується почуттям впевненості та низкою інших почуттів. Щоб зрозуміти, що таке віра, необхідно розглянути її психологічну структуру, знати її основні елементи, що допоможе створити загальний погляд на ті процеси, які є характерними для неї. Тому нами були розглянуто деякі питання формування самого визначення віри, які дозволяють простежити формування розуміння поняття віри. Першим нами було виявлено визначення віри, як поклоніння кому-небудь, другим – стійкість, тобто впевненість в тому, що людина обирає не орієнтуючись на схвалення іншими і не потребує їх підтримки. Були визначені непродуктивна і продуктивна форми віри. Продуктивна включає духовно-релігійну, інтерперсональні, інтрапсихічну і віру в соціальні цінності. Непродуктивні форми віри включають містичну віру, забобони і ідолопоклоніння. До непродуктивних форм віри належать такі: містична віра (демонологічні уявлення, марновірства), забобони та ідолопоклонство. Ми також припустили, що одна й та сама людина може мати різні значення віри. Вона може вірити в Бога, диявола, містичні явища, дружбу, любов, вірність, особистий успіх, патріотизм та інші соціальні цінності одночасно.

У другому розділі проаналізувавши результати дослідження, ми прийшли висновку, що більшість досліджуваних перебувають в складному психо-емоційному стані. А саме, згідно результатів дослідження за «Опитувальником посттравматичних когніцій» було визначено, що у 43% опитуваних наявна така травмуюча ситуація, як негативні думки стосовно себе, і відповідно 57% не мають. 15% відсутків мають стрес від негативних думок стосовно світу, 71% разом з тим і ПТС, 14% відсутня і травмуюча ситуація і наявність ПТСР, ретрофлексивну звичку (самоїдство) мають

100% опитуваних. Згідно методики дослідження «Аналіз стилю життя (Бостонський тест на стресостійкість)», нами було виявлено, що 29% мають стресостійкість нижче середнього рівня, 71% мають вкрай низький рівень стресостійкості. За методикою «Опитувальник психологічної ресурсності особистості О.Штепи» ми визначали рівень психологічної ресурсності особистості і прийшли висновку, що найбільше респондентів є із таким рівнем психологічної ресурсності, що не діагностується - 83% опитаних, а 17% опитуваних мають низький рівень психологічної ресурсності. За результатами дослідження форм віри за допомогою методики Алексеевої Ю. А. «Тест дослідження форм віри – ТДФВ» ми визначили, що найбільші результати за 100 бальною шкалою були у 13% опитуваних при дослідженні духовно-релігійної віри, соціальні форми віри (віра в справедливість, добро, патріотизм, мораль, науку, щастя) 25%. Інтрапсихічні форми віри (фізична привабливість, воля, успішність, інтелектуальність, здоров'я, вірність, можливості) – 25%. Інтерперсональна віра (довіра, співчуття, дружба, любов, відповідальність, герої, сім'я) – 13%. Непродуктивні форми віри (порча, кумири, реінкарнація, пророцтво, духи, нечиста сила, жертва) мали показники середні або нижче середнього.

Кореляційний аналіз показав високі зв'язки між різними компонентами дослідження. Згідно з результатів ми дійшли висновку, що досліджувані літературні джерела мають великий рівень підтвердження в нашому дослідженні. Багато зв'язків показали між добром і злом, любов'ю, щастям, сім'єю, Богом, смертю, тобто дало підстави зробити висновки про важливість і вплив на психологічну ресурсність особистості духовно-релігійної, інтрапсихічної та інтерперсональної форм віри. Наші висновки доють основу для подальшого вивчення методів підвищення психологічної ресурсності особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Ю. А. Тест дослідження форм віри. *НПУ імені М.П.Драгоманова*. К.2015. 43 с.
2. Бардин Н. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І. та ін. Стресостійкість : навчальний посібник. За ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.
3. Бодров В. А., Маклаков А. Г. Особистісний адаптаційний потенціал. *Психологічні науки*. 2013. № 2. С. 14-23.
4. Бондар В. І., Яценко Т. С., Педченко О. В. Релігійна віра в світлі глибинної психокорекції. *Навчальний посібник*. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. К., 2013. 305 с.
5. Галецька І. І. Психологічне здоров'я як проблема національної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2012. Вип. 2(1). С. 49-58.
6. Голотич І. Християнська ідентичність за часів глобалізації. *Наукові записки. Серія «Філософія»*. Випуск 6. С. 150–155.
7. Дем'янчук Ю., Левчук І. Дослідження особистісних ресурсів у юнацькому віці: гендерний аспект. *Суспільно-політичні та психологічні студії*. За ред. І. Конєчної-Саламатін, Н. Портницької, С. Рудницького. Випуск 3. Ж. ФОП Гембарський О.П., 2019. С. 40-45.
8. Ємельяненко Г.Д., Пучков О.І. Особливості гносеологічної проблематики в творчості теоретика протестантизму П.Тілліха. «Young Scientist». Випуск 11 (38), 2016. С. 243-246.
9. Жаловага А.С. Християнська мораль, віра, психологія: точки перетину. Український гуманітарний інститут. К. 2005.
10. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Педагогічна думка. К.,2016. 219 с.

11. Іваницький А. В. Психологічний Ресурс як інтегральна характеристика особистості. *Сучасні проблеми науки та освіти*. 2015. № 2-3. С. 26-29.
12. Куликова Л. В. Психологічні ресурси та принцип «Консервації». 2010. № 1. С. 7-9.
13. Климишин О. І. Христіансько-психологічні основи духовного розвитку особистості. *Дис. доктора психол. наук: 19.00.07*. Івано-Франківськ, 2013. 492 с.
14. Кондрашова-Діденко В. І., Діденко Л. В. Довіра: поліваріантність смислів. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2010. №22. С. 30–38.
15. Корнеєва Я. А., Симонова Н. Н. Адаптаційні стратегії як механізм управління психологічними ризиками вахтових працівників в Арктиці. *Арктика. XXI ст. Гуманітарні науки*. 2015. № 1 (4). С. 49-52.
16. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини. *Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2011. 430 с.
17. Ковальчук З. Я. Історія психології: курс лекцій. Частина 2: для студентів спеціальностей «Психологія», «Практична психологія» . Львів: ЛьвДУВС, 2013. 344 с.
18. Кляпець О. Я., Лазоренко Б. П., Лепіхова Л. А., Савінов В. В. Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій.; За ред. Т. М. Титаренко. К. : Міленіум, 2009. 120 с.
19. Липов В. Довіра: від ціннісних засад до конкретних інституціональних форм та функцій. *Формування та трансформація. Творення простору суспільної довіри в Україні XXI століття : Матеріали науково-практичної конференції, м. Львів, 2017. С. 58 – 75.*

20. Міщенко А. Довіра як складова легітимації влади в умовах сучасної демократії. *Автореф. дис. канд. політ. Наук.* К., 2010. 19 с.
21. Михайленко Е. В. Особистісні ресурси як фактор адаптації – реадаптації моряків рибпромислового флоту до змінених умов життєдіяльності. 2017. Одеса. 24 с.
22. Постилякова Ю. В. Психологічна оцінка ресурсів подолання стресу в професійних групах. 2004. Київ. 184 с.
23. Панасенко Н.М., Войтович М.В. Психологічні особливості подолання особистістю життєвих криз. *Актуальні проблеми психології. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія.* 5(16), 2016. С.126-135. Режим доступу: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v5/i16/16.pdf>
24. Предко О. І. Психологія релігії. К., 2008. 343 с.
25. Рисинець Т. Особистісні ресурси як фактор вибору копінг-стратегій майбутніми психологами [Електронний ресурс] *Вісник Національного університету оборони України.* 2013, Вип. 1, С. 280-287.
26. Розов В.І. Адаптивні антистресові психотехнології. *Журнал «Практична психологія та соціальна робота».* 2008. №6. С. 26–34.
27. Савчин М.В. Духовний потенціал людини: монографія. Вид. 2-ге, пер. доп. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. 508 с.
28. Сікорська Л.Б., Вовк Л.П., Волотовська Я.В. Психологічні умови стресостійкості майбутніх фахівців системи спеціальної освіти Львівський національний університет імені Івана Франка. «Young Scientist» № 5 (45), 2017. С.223-226.
29. Сокольська М. В. Особистісне здоров'я професіонала. 2012. Харків. 500 с.
30. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації : колективна монографія. За наук. ред. Л.М.Коробка, В. О. Васютинський, В. Ю. Вінков та ін. ; Національна академія

педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький. Імекс-ЛТД, 2019, 286 с.

31. Супрунець Т. А. Концепція поняття «Довіра» в контексті. Концептуалізація поняття «довіра» в контексті соціогуманітарних досліджень. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна.* 2013. Випуск 7. С. 77–86
32. Супрунець Т.А., Особливості формування і функціонування довіри та недовіри: мисленнєвий аспект. *Львівський національний університет ім. Івана Франка. Український соціум.* 2015. №3 (54). С.48-54.
33. Титаренко Т.М. Життя як будівельний майданчик: особисті наслідки посттравматичного досвіду. *Психологічна допомога особистості в складних обставинах життєдіяльності: збірник доповідей всеукраїнського наук.-практ. семінару.* Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2018, С. 6-9.
34. Уварова С.Г., Бойченко Н.Г., Гришкан С.О., Улько Н.М. Робочі моделі і техніки відновлення / адаптації. *Психологічна допомога в кризових ситуаціях.* Київ : ПВНЗ МІГП, 2016, С. 52-64.
35. Хамініч О. М. Резильєнтність: життєстійкість, стресостійкість чи життєздатність? *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2016. Випуск 6. Том 2. С.160-165.
36. Штепа О. С. Емпіричне вивчення психологічних ресурсів особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості.* К., 2011. Т. 11. Вип. 4. Ч. 2. С. 335–361.
37. Штепа О. С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 232 с.

- 38.Штепа О.С. Аналіз та інтерпретація емпіричної багатофакторної моделі психологічної ресурсності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 28. С. 670–682.
- 39.Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : наук. моногр. / за наук. ред. Т. М. Титаренко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с.
- 40.Ярощук М. В. Психологічні особливості прояву релігійності особистості. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» (053 – психологія). – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2019. С.207
- 41.Arterburn S., Felton J. Toxic faith: Experiencing healing from painful spiritual abuse. Colorado Springs: WaterBrook Press, 2004. 269 p.
- 42.Eisenstadt N. Shmuel. Multiple modernities. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 2002. 267 p.
- 43.МсPadden K. S. Hobfoll COR-theory. *Електронний ресурс. Режим доступу: http://wfnetwork.bc.edu/encyclopedia_entry.php*].

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я Свиридова Юлія Валеріївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

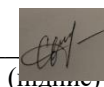
– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

21.11.2022

(дата)

(підпис)

Свиридова
Ю.В.
(ім'я, прізвище)

«Тест дослідження форм віри»

Інструкція: «Перед Вами перелік 35-ти тверджень, кожне з яких зачіпає певний аспект віри, точніше визнання і прийняття тієї чи іншої цінності. Вам потрібно прочитати твердження і відповісти на два питання. Відповідь на перше питання показує, якою мірою Ви визнаєте і приймаєте кожне твердження. Його потрібно відобразити у графі «загальна оцінка». Відповідаючи на друге запитання, Ви оцінюєте всі 5 варіантів відповідей, подані до кожного твердження. У них відображені аргументи, які людина може використовувати для обґрунтування віри і визнання або невизнання тієї чи іншої цінності. Ці твердження повинні оцінюватися відповідно в графах 1,2,3,4,5. Кожну відповідь, залежно від особистих переваг, потрібно оцінювати у відсотках від 0 до 100 (де 0 % - відповідь є абсолютно не вірною, як на Вашу думку, тоді як 100 % - ви цілком згодні з відповіддю). Наприклад, якщо Ви сильно вірите в Бога, у графі «загальна оцінка» цифра має наблизитися до 100 %, якщо ні - зміщатися в бік «0». Таким же чином оцінюються п'ять відповідей, які додаються до кожного твердження.

Оскільки загальна і приватні оцінки можуть бути дуже суб'єктивними та індивідуальними, Ви можете відповідати так, як Вам здається правильним. Головне, щоб оцінки відображали Вашу індивідуальну перевагу, суб'єктивну згоду з відповіддю. Перш, ніж відповідати, потрібно уважно прочитати весь перелік відповідей, тримати їх у думці, заглядати до цієї інструкції. Намагайтеся довго не думати над вибором «правильних» відповідей і ставити ту цифру, яка першою приходиться на думку».

№	Зміст суджень та запитань / Варіанти відповідей
1	Віра в Бога – одна із базових духовних потреб людини. Її реалізація визначає ставлення людини до життя, майбутнього, характер взаємодій з людьми. Наскільки сильна Ваша віра в Бога? Які духовні стремління людини, на Вашу думку, впливають на формування віри?
1.1	Розуміння того, що віра в Бога може відкрити таємниці життя і осмислення їх.
1.2	Думка людини про те, що віра в Бога підносить її у власних очах.
1.3	Думка, що за допомогою віри в Бога можна гармонізувати свій внутрішній світ.
1.4	Уявлення, що віра в Бога дозволяє зробити життя людини більш безпечним.
1.5	Усвідомлення того, що віра в Бога надає зміст людському існуванню.
2	Справедливість – почуття, пов'язане з бажанням відновити баланс між добром і злом. Справедливість допомагає змінити життя людини, наповнити його сенсом, а людину зробити щасливою. Чи вірите Ви в це? На чому, як на Вашу думку, ґрунтується віра в справедливість?
2.1	Переконані, що справедливість постійно мотивує людину до самовияву й соціальної активності.
2.2	Уявленнях, про те, що справедливість впливає на самооцінку людини.
2.3	Розумінні того, що справедливість особистості є умовою Внутрішньої гармонії і стабільності особистості.
2.4	Впевненості в тому, що носії справедливості не можуть бути агресивними.
2.5	Усвідомленні, що бажання людини діяти справедливо визначає сенс її життя.
3	Довіра - схильність людини оцінювати дії і вчинки інших людей з точки зору їх порядності та надійності. Якою мірою Ви будете вірити людині, яка Вам подобається, але схильна до зради? На чому, за Вашою позицією, утримується віра в її порядність?
3.1	Бажанні зрозуміти слабкості іншої людини і пробачити ці слабкості їй.
3.2	Задоволеності собою через усвідомлення себе як великодушної і доброї людини.
3.3	Бажанні зберегти свій внутрішній світ, у якому домінують ідеї про порядність людей.
3.4	Прагненні не загострювати стосунки з тим, хто зраджує, і не доводити їх до конфлікту.
3.5	Переконанні, що пробачення може допомогти людині стати краще.
4	Фізична привабливість - комплекс характеристик зовнішніх якостей людини, які викликають у інших емоційний і сексуальний інтерес. Чи вважаєте Ви себе фізично привабливою людиною? Що змушує людей вірити в те, що вони фізично привабливі?
4.1	Впевненість, що зовнішня краса може допомагати в житті.
4.2	Гордість за себе через власну зовнішність.
4.3	Людина знаходить подібність між собою і тим, хто вважається еталоном привабливості.

4.4	Відсутність страху і непевності, коли треба довести свою привабливість.
4.5	Впевненість, що фізична привабливість впливає на взаєностосунки з іншими.
5	Багато століть у суспільній свідомості існує уявлення про те, що за допомогою погляду і певних магічних дій злі люди можуть погіршити здоров'я або викликати серйозні проблеми в особистих стосунках своїх супротивників. І хоча пристрій, порчу, привороти наука не визнає, частина людей вірить у здібності віщунів, гадалок, екстрасенсів, котрі за допомогою спеціальних ритуалів здійснюють магічні впливи. Дайте відповідь, чи вірите Ви у можливість здійснення такої практики? На чому, як Вам здається, ґрунтується ця віра?
5.1	Прагненні людини досягти власних результатів у містичній практиці.
5.2	Переконанні, що здатність до магічних дій – свідчення надобдарованості.
5.3	Бажанні особистості інтегрувати містичні та наукові уявлення про реальність.
5.4	Переконанні, що за допомогою містичних ритуалів можна убезпечити себе й близьких.
5.5	Впевненості, що за допомогою магічних дій можна повернути людям здоров'я.
6	Під душею розуміють живу сутність, що має енергетично-хвильову природу, яка є часткою Бога й інформаційною копією особистості. Чи вірите Ви в існування душі? Що, як на Вашу думку, змушує людину вірити в це?
6.1	Прагнення людини своїми справами сприяти очищенню душі.
6.2	Гордість за те, що люди є ланкою космічної мегасистеми, названої Богом.
6.3	Усвідомлення того, що визнання душі визначає гармонію внутрішнього світу людини.
6.4	Переконання про існування душі нейтралізує страх перед смертю.
6.5	Розуміння того, що сенс життя людини полягає в її вічному існуванні.
7	Від майбутнього частіше очікується щось світле і добре. Багатьом здається, що в майбутньому люди будуть жити краще, ніж зараз. Наскільки Ви впевнені в тому, що майбутнє зробить людей щасливими? Які аргументи, за Вашим розумінням, можуть бути фундаментом віри в майбутнє?
7.1	Розуміння, що майбутнє – час, необхідний для реалізації своїх завдань і цілей.
7.2	Почуття гордості за себе від тих звершень, які можуть майбутньому.
7.3	Усвідомлення того, що майбутнє – це продовження єдності минулого й сьогодення.
7.4	Переконання людини, що майбутнє не так небезпечно, як сьогодення.
7.5	Впевненість, що сенс існування повніше і глибше розкриється в майбутньому.
8	Співчуття - здатність людини розуміти і тонко емоційно реагувати надумки, почуття, наміри, причини поведінку інших людей, та сприймати їх переживання як свої власні. Дайте відповідь, якою мірою можна вірити співчутливій людині? На чому, на Вашу думку, може утримуватися віра особистості в співчутливих людей?
8.1	Бажанні зрозуміти іншу людину.
8.2	Задоволеності собою через усвідомлення себе як великодушної й доброї людини.

8.3	Бажання зберегти власне уявлення про те, що порядних людей в цьому життєві ж таки більше.
8.4	Прагненні, щоб її оточували співчутливі люди, тоді життя здавалося б нетаким небезпечним.
8.5	Переконанні, що співчуття несе глибокий сенс, тому що допомагає людині стати краще.
9	Воля – одна з умов успішності й ефективності дій. Вольова людина – це та, яка може керувати своїми планами, цілями, бажаннями, свідомо підсилювати свою активність для їх досягнення, яка здатна долати бар'єри і перешкоди, або гальмувати поведінку, вважаючи свої прагнення неправильними, непотрібними та не своєчасними. Обміркуйте, Ви вольова людина, і якщо так, то якою мірою? Що змушує людину вірити у те, що вона вольова?
9.1	Досягнення, які стали можливі саме завдяки вольовим зусиллям.
9.2	Визнання і повага оточуючих, які відзначають цілеспрямованість людини.
9.3	Усвідомлення людиною того, що гарна самоорганізація робить її стійкою до стресів.
9.4	Уміння людини мобілізувати себе в небезпечній ситуації і вийти «сухою з води».
9.5	Переконання, що воля є одним із основних джерел успішності й досягнень.
10	Кумири – особистості, які є взірцями, оскільки володіють цілим рядом важливих якостей. Люди вважають їх мужніми, шляхетними, розумними, тому хочуть брати з них приклад. Але іноді виявляється, що вони є авантюристами, які вміють «пустити марево в очі», а ідеалізація їх є шкідливою. Якою мірою варто вірити своїм кумирам? Що, за Вашим розумінням, змушує людей вірити своїм кумирам?
10.1	Прагнення використовувати принципи та зразки поведінки кумира у власному житті.
10.2	Подібність деяких якостей людини і кумира, що сприяють підвищенню самооцінки.
10.3	Усвідомлення того, що внутрішній світ людини включає риси особистості кумира.
10.4	Розуміння того, що наслідування кумирам робить життя людини більш безпечним.
10.5	Кумири – це дороговказні зірки, зразки, на які слід рівнятися.
11	Згідно поширеному уявленню, душа – безсмертна, існує вічно і здатна продовжувати свій розвиток у нових формах життя. Якою мірою Ви приймаєте це твердження? На чому може ґрунтуватися віра в безсмертя душі?
11.1	Бажанні людини розгадувати таємниці та загадки життя, створювати щось нове.
11.2	Переживанні гордості за те, що після смерті ми станемо духовними істотами.
11.3	Прагненні знайти, нарешті, спокій, рівновагу, відчутти свою цілісність.
11.4	Розумінні того, що безсмертя – це ще й умова безпечного існування.

11.5	Потребі у служінні Богу і переживанні єднання з цілісним космічним світом.
12	Формула «Доброта врятує світ» передбачає прагнення людей бути доброзичливими, милосердними, схильними до прощення. Чи вірите Ви, що принцип доброти в суспільній свідомості може реально вплинути на людські стосунки? На чому, як Ви вважаєте, ґрунтується віра особистості в доброту людей?
12.1	Тому, що вона сама належить до їх числа і прагне добрих вчинків.
12.2	Усвідомленні того, що добрих людей цінують, поважають і люблять.
12.3	Своєму стійкому переконанні, що добрих людей все-таки більше, ніж злих.
12.4	Бажанні, щоб її оточували добрі люди, тоді життя здавалося б не таким небезпечним.
12.5	Глибокому розумінні ідеї про те, що доброта є основою людського існування.
13	Дружба – форма взаємин, заснована на взаєморозумінні, довірі та доброзичливому ставленні людей один до одного. Іноді з віком поняття дружби втрачає сенс, у зв'язку з чим люди нерідко скаржаться на поступово виникаюче почуття відчуження, ізоляції, байдужості у стосунках із друзями дитинства й отрочтва. Чи вірите Ви в дружбу? На чому, за Вашим розумінням, може ґрунтуватися віра в щиру і тривалу дружбу?
13.1	Дружба буває міцніше тоді, коли друзі прагнуть до взаємної підтримки і допомоги.
13.2	Дружба не в'яне, коли людина відчуває повагу та інтерес до власної персони.
13.3	Коли людина переконана, що треба завжди залишатися вірною своїм старим друзям.
13.4	Розумінні того, що дружба не несе загрози зради, заздрощів чи злоби.
13.5	Коли людина бачить сенс дружби у необхідності збереження вірних друзів.
14	Успішність – особистісна якість, що передбачає ефективність людини в реалізації професійних справ, матеріальних запитів, спілкуванні, вирішенні особистих проблем. Успішність людини відображається в позитивних оцінках, які дають їй оточуючі, демонструючи до неї повагу. В тому, коли вона сама намагається оцінити ступінь своєї самореалізації та результативності. Дайте відповідь, Ви відносите себе до успішних людей? Що змушує людину вірити у власну успішність?
14.1	Людина знає про свої можливості і чітко уявляє поставлену мету.
14.2	Усвідомлення шанобливого ставлення до себе, як до фахівця або ділової людини.
14.3	Впевненість у тому, що успіх у багатьох питаннях супроводжує все її життя.
14.4	Розуміння того, що успішність дає можливість частіше відчувати себе в безпеці.
14.5	Переконання, що сенс життя полягає в боротьбі та перемогах над труднощами.
15	З давніх часів існує уявлення про те, що душа може переселятися в іншу людину або тварину і продовжувати своє існування в новому тілі. Можливість існування реінкарнації, як і самої душі, наука відкидає й відносить до категорії містичного і надприродного. Якою мірою Ви вірите в реальність реінкарнаційних втілень? На чому ґрунтується віра людей у це?

15.1	Прагненні людини розгадувати таємниці життя, де реінкарнація – одна з її загадок.
15.2	Підсвідомому бажанні відчувати себе великою людиною в минулих життях.
15.3	Бажанні бачити життя, як ланцюжок етапів накопичення духовного досвіду.
15.4	Переконанні, що шлях душі в справжньому житті не такий небезпечний, як у попередніх.
15.5	Розумінні того, що сенс реінкарнацій полягає в оновленні та вдосконаленні душі.
16	Біблія свідчить про існування сил Добра і Зла. Бог є символом Добра, Диявол являє собою сили Зла, і перебувають вони в постійнім протиборстві. Чи вірите Ви в існування Диявола, як символічного джерела зла? Які уявлення і думки змушують людину вірити в це?
16.1	Випадки кимось нав'язаної надприродної для певної людини ворожості до людей.
16.2	Почуття гордості та самоповаги після подолання зла й перемоги над ним.
16.3	Бог і Диявол – приклад єдності та боротьби протилежностей на духовному рівні.
16.4	Людина сама пускає зло у свою душу і дивується, чому їй важко і страшно жити.
16.5	Опір злу є умовою самовдосконалення людини та зміцнення її духу.
17	Патріотизм - соціальне почуття, змістом якого є любов до Батьківщини і готовність людини підпорядкувати її інтересам свої приватні інтереси. Чи може, на Вашу думку, патріотична ідеологія впливати на об'єднання людей і сприяти зростанню добробуту країни? Які причини зміцнюють віру людей у важливості патріотизму?
17.1	Прихильність патріотичним ідеям вчить людину відповідальності та самовіддачі.
17.2	Любов до Батьківщини виховує почуття поваги до свого народу і до самого себе.
17.3	Любов до своєї країни – одна з умов руху до духовного розвитку особистості.
17.4	Патріоти - це сильні люди, які здатні боротися за свободу і безпеку свого народу.
17.5	Сенс патріотизму – в любові до народу, його історії, культурних і духовних цінностей.
18	У багатьох стародавніх джерелах: Біблії, документах культури вказується, що здатність людини любити в широкому сенсі (природу, близьких, дітей, тварин, Бога) є головною умовою гармонізації суспільства й людських взаємин. Отже, любов – глибоке почуття, яке передбачає, що майже всі людські взаємини мають пронизувати такі прагнення, як милосердя, доброзичливість, самовідданість, повага. Чи вірите Ви, що любов може стати основною причиною поліпшення сутності людини? Чим, на Вашу думку, обумовлена віра в любов у більшості людей?
18.1	Любов є каталізатором шляхетних і безкорисливих вчинків.
18.2	Людина, закохана в життя, як правило, цінує свої досягнення і поважає себе.

18.3	Людина з моменту народження живе в атмосфері любові, просто іноді цього не помічає.
18.4	У люблячих людей нерідко відзначається ослаблення самозахисту і почуття небезпеки.
18.5	Сенс любові полягає в ненасиченості почуттів до того, кого люблять.
19	Інтелектуальність - якість людини, яка сприяє прагненню до постійного пошуку нових знань. Людині подобається сам процес роздумів, аналізу, пізнавального пошуку в різних сферах науки і життя, самостійного вирішення виникаючих проблем і завдань. Якою мірою Ви відносите себе до людей інтелектуального типу? Чому людині хочеться вірити у свою інтелектуальність?
19.1	Вважається, що хороший інтелект дозволяє людині краще реалізовувати себе у житті.
19.2	Розум є великою гідністю, умовою успіхів, поваги і поклоніння.
19.3	Людина ототожнює себе з розумними людьми, вважаючи, що такими ж були її предки.
19.4	Людям здається, що розумна особистість легше долає неприємності та біди.
19.5	Надівши маску розумної особи, людина іноді намагається приховати комплекс неповноцінності.
20	Пророцтво це повідомлення, що містять бачення майбутніх подій. Одні пророцтва здійснюються, інші – ні. Якою мірою Ви вважаєте їх реальними? На чому базується віра людей у пророцтва і пророків?
20.1	Переконанні, що за допомогою пророцтв можна дізнатися про долю і по можливості змінити її.
20.2	Розумінні того, що пророки часто користуються довірою сильних світу цього.
20.3	Усвідомленні, що дар пророків дозволяє побачити стежки між минулим і майбутнім.
20.4	Надії, що передбачення подій –катастроф, дозволять заздалегідь їм запобігти.
20.5	Упевненості, що сенс пророцтв якимось пов'язаний із волею вищих сил.
21	Життя невічне. Багато з людей намагаються не думати про це, хоча підсвідомо здогадуються, коли це може статися. Якою мірою Ви знаєте до якого віку можете прожити? На чому, на Вашу думку, може ґрунтуватися припущення людини про термін своєї смерті?
21.1	Розумінні того, що вона вичерпала свої ресурси самоздійснення.
21.2	Відчутті втрати сенсу існування, переживанні власної незатребуваності.
21.3	Ототожненні себе з близькими людьми, які померли в певний період свого життя.
21.4	Усвідомленні того, що з таким багажем хвороб довго не проживеш.
21.5	Переконанні, що від долі не втечеш, тому що все записано вищими силами.
22	Мораль – душа суспільних відносин – включає інформацію про роль добра і зла в суспільстві. Етика – наука про мораль, що вивчає її цінності. Якщо масово ввести курси етики в дитячих садках, школах, інших

	установах, то, виховуючи людину, можна зробити її чесною, порядною, справедливою. Ви вірите, що система загального етичного виховання може підвищити рівень морального потенціалу суспільства? На яких аргументах може ґрунтуватися віра в це?
22.1	Ефективність виховання залежатиме від масовості участі людей у цьому процесі.
22.2	Система моральних впливів повинна підвищувати самоповагу і значущість кожної людини.
22.3	Моральність є цементуючою основою гармонії внутрішнього світу людини.
22.4	Моральне виховання може зробити життя більшості людей безпечним.
22.5	Мораль пробуджує і підсилює в людини любов до світу і до самої себе.
23	Відповідальність – моральне почуття, що визначається прагненням особистості дотримуватися обв'язків перед сім'єю, батьками, дітьми, подружжям, друзями, професією, Батьківщиною. Багато проблем у людини виникає через незрілість почуття відповідальності та викривлені уявлення про обов'язок. Чи вірите Ви, що високий рівень розвитку почуття відповідальності людини впливає на її взаємостосунки з іншими? Які переконання можуть бути в основі віри щодо подібних переконань?
23.1	Відповідальність робить людину обов'язковою і серйознішою.
23.2	Людина розуміє, що, в разі надійної і зрілої поведінки, авторитет її буде вищим.
23.3	Люди часто прагнуть змін, щоб бути такими, як того вимагає суспільство.
23.4	Відповідальна поведінка дозволяє уберегти себе і своїх близьких від неприємностей.
23.5	У процесі дорослішання приходять розуміння, що позитивні зміни всередині – ключ до таких же змін у власній долі.
24	Здоров'я – одна з головних умов самореалізації. Бути здоровим означає мати гарні шанси на успіх у багатьох справах, якщо при цьому правильно до всього підходити. Здоров'я дається Всевишнім, закладено в генах, залежить від того способу життя, який притаманний людині, її звичок, схильностей і пороків. Чи вірите Ви, що Ваше здоров'я до старості дозволить Вам активно відчувати смак життя і бадьорість духу? На чому може бути заснована віра в можливість з віком зберігати здоров'я?
24.1	Розумінні того, що довголіття – це насамперед дбайливе ставлення до здоров'я.
24.2	Усвідомленні того, що здоров'я – причина гордості, пов'язана з особистим внеском у це.
24.3	Переконанні, що довголіття – це спадкова особливість багатьох членів сім'ї.
24.4	Впевненості, що здоров'я необхідне для того, щоб не бути тягарем для близьких людей.
24.5	Визнанні того, що здоров'я – це довголіття і радість життя, наповненого сенсом.
25	Духи і привіди – містика або реальність? Результат хворобливого фантазування або факт існування непізнаних форм життя? Їх начебто бачать, записують на відео, проблему обговорюють вчені, але ніхто не може дати раціональне пояснення їх природи, походження і причин появи. Наскільки сильна у Вас віра в них? Якщо людина вірить у них, то чим це можна

	пояснити?
25.1	Бажанням самостійно мислити і зрозуміти інтригуючі таємниці природи.
25.2	Прагненням самоствердження, адже люди цінують себе за свою допитливість.
25.3	Переконанням, що між містичним і реальним світами існує якийсь зв'язок.
25.4	Розумінням, що, чим більше людина дізнається про це, тим менше буде у неї страхів.
25.5	Усвідомленням користі від визнання існування інших світів і форм життя.
26	Вищі сили – представники інших світів. Можна припустити, що їх інтелект, технічний потенціал, рівень морального розвитку вищі людського. Чи вірите Ви в їх існування? Які погляди можуть лежати в основі віри в їх доброзичливе ставлення до людей?
26.1	Вони прагнуть, щоб люди стали ще розумнішими й підвищили свій моральний потенціал.
26.2	Ними рухає бажання, щоб люди усвідомили свою особливу винятковість у цьому світі.
26.3	Ймовірно, що у головному люди з ними дуже схожі, а братів і сестер треба оберігати.
26.4	Їх лякає людська агресивність або небезпечна людська невідповідність із ними.
26.5	Їх ставлення засновані на загальнокосмічних принципах взаємодій між расами.
27	Наука дає можливість розширювати уявлення про природу, людину, суспільство в тих чи інших сферах життя. В останні десятиліття особливо помітне зростання ефективності науки в деяких областях. Наскільки сильна Ваша віра в наукові дослідження? На чому може ґрунтуватися віра в науку?
27.1	Розумінні, що наука знайде засоби, які вдосконалять світ.
27.2	Усвідомленні, що наукові відкриття позитивно впливають на життя людей.
27.3	Бажанні особистості бути причетною до процесу наукової діяльності.
27.4	Переконанні, що наукові досягнення допомагають людям почувати себе в безпеці.
27.5	Визнанні, що наука дає можливість людині зрозуміти сенс життя.
28	Герої бувають різні. Одні – реальні, які зробили чимало корисного, здійснили сміливі вчинки, і стали прикладом для оточуючих. Інші – фальшиві, пафосні, авторитет яких побудований на обмані й саморекламі. Чи вірите Ви, що є чимало людей, які при певних обставинах можуть стати справжніми героями? Які погляди змушують людину вірити в це?
28.1	Завжди знайдуться люди зі шляхетними думками і сміливою вдачею.
28.2	Герої не зникнуть, тому що їх часто оточують любов, слава і шанування.
28.3	Герої – дзеркало народу. Який народ, такі і його герої.
28.4	Завжди знайдуться ті, хто готові захищати та звільняти людей від ворогів.
28.5	Герої – еталони, приклади, зразки для майбутніх поколінь, і в цьому полягає їх користь.

29	Вірність - якість, що виявляється в стійкості ставлень людини до своїх обов'язків, справи, до себе, у відданості своїм близьким, друзям, життєвим принципам, світоглядним позиціям. Чи притаманна Вам така риса характеру, як вірність собі? Які міркування змушують людину бути вірною собі?
29.1	Хто почуває власну відповідальність, той і стає вірним собі.
29.2	Вірність – рідка якість, тому людина може і повинна завжди пишатися нею.
29.3	Людина знаходить подібність між собою і тим, хто вважається еталоном вірності.
29.4	Вірні люди не бояться перешкод.
29.5	Вірність і здатність її вчасно демонструвати - запорука досягнення успіху.
30	Під назвами «нечиста сила», «демони» розуміють істот з іншого світу, що недружелюбно ставляться до людей. Про зіткнення з представниками цих сил людина чує протягом багатьох століть і навіть тисячоліть. Чи вірите Ви у те, що називають нечистою силою? Що, на Вашу думку, є основою цієї віри?
30.1	Бажання стикнутися з таємничим світом, розкрити його зміст і суть.
30.2	Гордість за власну сміливість, пов'язану з подоланням страху скептиками.
30.3	Розуміння, що всі так звані містичні явища мають якесь загальне коріння.
30.4	Прагнення подолати страх перед невідомим і ворожим світом.
30.5	Здатність поважати різноманітність поглядів і не заперечувати непізнане.
31	Доля – уявлення, згідно з яким людське життя, з його перипетіями й подіями, запрограмоване з моменту народження. Коли кажуть: «Від доліне втечеш», пропонують усвідомити цей факт і змиритися з цим. Якою мірою Ви вірите у долю? На яких переконаннях може утримуватися ця віра?
31.1	Людина сама вибирає власний шлях, прагне його пройти, це і стає її долею.
31.2	Доля людини визначається постійним протиборством любові й ненависті до себе.
31.3	Життя людини є лише окремою ланкою програми розвитку власного роду.
31.4	Про долю люди думають добре, коли не відчують серйозних погроз і не бояться жити.
31.5	Доля – не пастка для людей, її при бажанні можна уникнути.
32	Щастя – переживання максимальної самореалізації та самозадоволення, уявлення людини про те, що все в її житті складається дуже успішно. Наскільки Ви впевнені, що людина створена для щастя? Які погляди людей можуть лежати в основі віри в це?
32.1	Реалізація своїх планів або інтересів завжди приносить людині велику радість.
32.2	Основна умова переживання щастя – це коли тебе цінують, люблять і поважають.
32.3	Людина щаслива і задоволена життям тоді, коли її совість чиста.
32.4	Щастя можливе при відсутності загроз собі та близьким, як для життя, так і здоров'я.
32.5	Людина щаслива і задоволена собою тоді, коли знаходить навколишньому.

33	Сім'я – осередок суспільства, який виконує ряд важливих функцій: виховну, захисну, навчальну, психологічну та матеріальну підтримку близьких людей. Чи вірите Ви в цінність сім'ї? Які переконання можуть лежати в основі визнання цієї думки?
33.1	Сім'я – це союз близьких і залежних людей, що прагнуть до внутрішньої стабільності.
33.2	Сім'я – єдине місце, де тебе по-справжньому можуть любити.
33.3	І хороше, і погане в кожній людині прийшло з сім'ї і роду, до якого вона належить.
33.4	Сім'я ніколи не зникне, тому що тільки в ній людина частіше відчуває себе в безпеці.
33.5	Саме в сім'ї формуються переживання сенсу і значущості людського існування.
34	Нерідко, перебуваючи в нелегкій життєвій ситуації, людина чує свій внутрішній голос, який каже: «Ти впораєшся, встигнеш, подолаєш». У кожної людини є резерви, які зміцнюють віру в свої можливості – це, зокрема, пам'ять, витривалість, активність, самоконтроль, вольові якості, спостережливість, чарівність тощо. Якою мірою Ви впевнені у своїх можливостях, які допоможуть подолати екстремальні ситуації? На чому ґрунтується віра людини у власні сили?
34.1	Впевненості у своїй здатності подолати бар'єри обставин і внутрішніх заборон.
34.2	Усвідомленні своєї почесної місії у вирішенні складних питань власного життя.
34.3	Впевненості, що приналежність до роду сильних і вольових людей не підведе.
34.4	Розумінні того, що можливість безпечного життя залежить пильності.
34.5	Прагненні бути самостійним і ні від кого не залежати.
35	Уявіть таку ситуацію. Ваш приятель, з яким Ви не так давно знайомі, пропонує участь у справі, яка може принести прибуток у 2 рази більше, ніж сума, яку пропонується внести. Аргументи приятеля і він сам викликають довіру, пропозиція звучить заманливо, але завжди є ризик програшу і можливості стати учасником чужої афери. Якби ситуація була реальною і вселяла впевненість, якою мірою можна було б довіритися такому знайомому? Які переконання змушують людину довіряти людям?
35.1	Очі, руки, голос і меншою мірою слова – головні індикатори та свідки правди.
35.2	Коли людина обманює, вона намагається удати із себе відповідальну особу.
35.3	Вірити треба тому, хто дуже схожий на людину, якій Ви цілком довіряєте.
35.4	Головна умова безпеки: треба намагатися вірити всім, але завжди бути пильним.
35.5	Користь довіри полягає в тому, що якщо ти помилишся, то засмучення виникне тільки у тебе.